

Zachar Viktor Kristóf

**A neologizmusok fordításának vizsgálata relevanciaelméleti szempontból
(német–magyar és magyar–német irányban)**

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Nyelvtudományi Doktori Iskola
Fordítástudományi Doktori Program

2013

**Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar**

ZACHAR VIKTOR KRISTÓF

**A NEOLOGIZMUSOK FORDÍTÁSÁNAK VIZSGÁLATA
RELEVANCIAELMÉLETI SZEMPONTBÓL
(NÉMET–MAGYAR ÉS MAGYAR–NÉMET IRÁNYBAN)**

Nyelvtudományi Doktori Iskola

Dr. Bárdosi Vilmos CSc., egyetemi tanár, a Doktori Iskola vezetője

Fordítástudományi Doktori Program

Dr. Klaudy Kinga DSc., egyetemi tanár, a program vezetője

A bizottság tagjai:

A bizottság elnöke: Dr. Klaudy Kinga DSc., egyetemi tanár
Bírálok: Dr. Muráth Judit PhD, ny. egyetemi tanár
Dr. Fischer Márta PhD, egyetemi adjunktus
A bizottság titkára: Dr. Papp Andrea PhD, egyetemi docens
A bizottság további tagjai: Dr. Heltai Pál CSc., habil. egyetemi docens
Dr. Hutterer Mihály PhD, lektor (póttag)
Dr. Székely Gábor CSc., ny. egyetemi tanár (póttag)

Témavezető:

Dr. Szabari Krisztina PhD, ny. egyetemi docens

Budapest

2013

1. A disszertáció témája és célja

Disszertációmban két szempontból vizsgálom a neologizmusok fordításának kérdését. Miképpen fordítják a nyelvi közvetítők a német és a magyar nyelvben napjainkban létrejött új kifejezéseket? Vagyis: mi lehetséges, mi történhet akkor, amikor a fordítók új kifejezésekkel találkoznak egy szövegben, illetve szövegrészletben? Felismerik-e egyáltalán? Milyen stratégiát vagy stratégiákat követnek a transláció során?

Másrészt azonban egy, a kommunikációelméletből ismert, de a fordítástudomány területén is többek által kutatott és alkalmazott modell – a relevanciaelmélet – elméleti hátterének segítségével arra is kitérek, mennyiben adaptálható ez a modell a neologizmusok fordítására, és mennyiben igazolhatók az elmélet fő állításai a kutatási terület esetében. Ennek során a vizsgálat középpontjában mindenekelőtt a nyelvi közvetítő áll. Rajta keresztül a célközönséggel, illetve annak lehetséges feldolgozási erőfeszítésével kapcsolatban is tudok megállapításokat tenni, ám a dolgozatban ez utóbbit részletesen nem vizsgálom.

2. Kutatási kérdések és hipotézisek

2.1. Kutatási kérdések

K1) Milyen lehetséges fordítási stratégiák állnak a nyelvi közvetítő rendelkezésére a neologizmusok átültetése során?

K2) Kimutatható-e az elvégzett kutatás alapján valamiféle tendencia arra vonatkozóan, melyik stratégiát választják gyakrabban, illetve ritkábban a fordítók a neologizmusok fordítása során?

K3) Mennyiben adaptálható a relevanciaelmélet a neologizmusok fordításának kérdésére, alkalmas-e a terület kutatására?

K4) Mennyiben igazolhatók a relevanciaelmélet megállapításai erre a speciális területre vonatkozóan?

K5) Különbözik-e, és ha igen, miben a nyelvi közvetítők stratégiája és az általuk a fordításra fordított energia mennyisége annak függvényében, anyanyelvükre vagy idegen nyelvre ültetik-e át az adott neologizmust?

2.2. A disszertáció hipotézisei

H1) A kísérleti személyek kerülni fogják a célnyelvi neologizmus használatát a jobb érthetőség érdekében, ezért gyakori lesz a disszertáció 4.3-as fejezetének (2)-es számú stratégiájában részletesebben meghatározott fordítói eljárás, vagyis az ekvivalens, de nem neologizmusnak minősülő célnyelvi kifejezés használata.

H2) A H1-es hipotézissel összefüggésben szintén magas lesz a szó szerinti, vagyis minimális fordítás (Heltai 1999: 24) aránya, amely arra utal, hogy a fordító kis erőfeszítést mutatott a neologizmusok átültetése során (ld. 5.3.6-os alfejezet).

H3) A disszertáció 4.3-as fejezetében meghatározott fordítói stratégiák közül a célnyelvi neologizmus használata csupán elvétve fog előfordulni a megoldások között, mivel a fordítók a nyelvi konzervativizmusra törekszenek (Niska 1998) és ódzkodnak a merőben új megfogalmazásoktól (ld. 5.4.4-es alfejezet).

H4) A fordítási megoldások körében a kutatásba bevont kultúraspecifikus kifejezések ellenére elenyésző lesz a magyarázó fordítások aránya, vagyis amikor a fordító megemlíti a forrásnyelvi kifejezést és meg is magyarázza azt (ld. 4.3-as fejezet). Döntési helyzetben inkább választja a körülírással egybekötött magyarázatot a forrásnyelvi kifejezés megemlítése nélkül.

H5) A nyelvi közvetítők nem tartják be a fordítás során a relevancia elvét abból a szempontból, hogy kis erőfeszítést tanúsítanak a neologizmusok átültetésével kapcsolatban

(H2-es hipotézis), illetve mintának tekintik a forrásnyelvi szöveget és nem vonatkoztatnak el tőle (Gutt 2000: 105).

3. A disszertáció szerkezete

Az első fejezetben tárgyalom a kutatás során megfogalmazott kérdéseket, valamint ismertetem az ezek alapján felállított hipotéziseket. Szintén ebben a fejezetben ismertetem a vizsgálat menetét és módszereit, a záró alfejezetben pedig kitérek az értekezés elméleti és gyakorlati jelentőségére és hasznára.

A második fejezetben először tisztázom a neologizmus fogalmának definícióját, és ismertetem az ezzel kapcsolatos különböző nézeteket és felfogásokat a feltárt szakirodalom alapján.

A dolgozat harmadik fejezete a neologizmusok kategorizálásával foglalkozik. Ennek során a szakirodalomban található különböző szempontok szerinti csoportosítások ismertetését követően kitérek az okkazonalizmus fogalmára, a neologizmusok lexikalizálásának kérdésére és az új kifejezésekkel kapcsolatban felmerülő terminológiai vonatkozásokra is.

A negyedik fejezet, amely immár konkrétan a neologizmusok fordítását tárgyalja, szintén szakirodalmi áttekintéssel kezdődik. A fordítás során felmerülő szakterületek szerepének rövid taglalása után rátérek a neologizmusokkal kapcsolatos lehetséges fordítási stratégiákra.

A disszertáció ötödik fejezete a neologizmusok fordításának relevanciaelméleti megközelítését ismerteti. Az elméleti háttér felvázolását követően – Grice társalgási (2001) és Leech udvariassági maximái (1983), a Sperber és Wilson-féle relevanciaelmélet (1995) és Gutt relevanciaelméleti megközelítése – megkísérlem adaptálni a fent említett kutatók által tett megállapításokat az új szavak fordítására, a fordító és a célközönség szempontjából egyaránt. Szintén ebben a fejezetben tárgyalom azokat a további szempontokat, amelyek hatással lehetnek a nyelvi közvetítőre a neologizmusok fordítása során.

A hatodik, egyben utolsóelőtti fejezet a témában elvégzett konkrét kutatásokat és azok eredményeit ismerteti: egyrészt a téma feldolgozásának kezdetekor, 2011 januárjában és februárjában végrehajtott tesztvizsgálatot (Zachar 2011), másrészt a disszertáció keretében elvégzett kutatást és az ezt követő kérdőíves vizsgálatot. Ebben a fejezetben igazolom, illetve cáfolom meg a konkrét kutatás alapján a dolgozat elején megfogalmazott hipotéziseket.

Az utolsó, hetedik fejezet végül összegzi az elvégzett elméleti és gyakorlati munkát és felvázolja a lehetséges további irányokat.

4. Elméleti háttér

4.1. A neologizmusok fordítása

Ellentétben a neologizmusok kérdésével általánosságban, amelynek nagy szakirodalma létezik, eddig nem sokan foglalkoztak a neologizmusok fordításának kérdésével. Ennek ellenére van néhány kutató, aki az elmúlt években, évtizedekben előadást vagy tanulmányt szentelt a problémának. A dolgozatban időrendi sorrendben, részletesen bemutatott szerzők és művek közül ehelyütt csupán a legfontosabbakat említem meg: Newmark (1988), Niska (1998), Delabastita (2004) és Vermes (2006).

Utóbbi tanulmánya az egyetlen olyan magyar tanulmány, amely ez idáig a neologizmusok fordításával foglalkozik, de nemzetközi összevetésben is az egyetlen olyan fellelt munka, amely a relevanciaelméletet kísérli meg adaptálni az új kifejezések fordításának problematikájára. Vermes kiindulási helyzete viszont alapvetően eltér a disszertáció alaphelyzetétől, hiszen ő egyrészt angol–magyar nyelvpárban vizsgálódott és csupán egy nyelvi irányban végzett elemzéseket, másrészt nem sajtószövegeket vett alapul, hanem

egyetlen szépirodalmi mű egy fejezetét (Douglas Adams: *Az élet, a világmindenség meg minden. 9. fejezet*), amely ráadásul nem nélkülözi a nyelvi humor jelenségét sem. Ez már önmagában merőben más kiindulási helyzetet teremt a kutatás szempontjából.

A szakirodalom és az elvégzett teszt kutatás alapján ezt követően hét fordítási stratégiát állapítok meg a dolgozatban az új kifejezések átültetésével kapcsolatban: (1) célnyelvi neologizmus használata; (2) ekvivalens, de nem neologizmusnak minősülő célnyelvi kifejezés használata; (3) magyarázó fordítás; (4) körülírás; (5) általánosítás; (6) honosítás és (7) kihagyás.

4.2. Relevanciaelmélet

A Sperber és Wilson-féle elmélet ismertetése előtt a dolgozatban kitérek Grice munkájára, aki a Kanttól átvett négy kategóriában (Mennyiség, Minőség, Kapcsolat és Modor) úgynevezett társalgási maximákat és almaximákat határozott meg (Grice 2001: 216–217). Megemlítem továbbá Leech elméletét is, aki Grice együttműködési elvét alapul véve, a Grice-féle maximák hiányosságaira rámutatva a következő maximákat határozza meg: tapintat, nagylelkűség, jóváhagyás, szerénység, egyetértés, rokonszenv és fatikus maxima (Leech 1983).

Ezt követően részletesen ismertetem a Sperber és Wilson által megállapítottakat (Wilson és Sperber 1990, Sperber és Wilson 1995), és ezek alkalmazását a fordítástudomány területén (Gutt 2000). Több helyen utalok Heltai (2005, 2009a, 2009b) és Vermes (2004, 2005) modellel kapcsolatban tett megállapításaira. Megkülönböztetem és kifejtem a fordító és a célközönség erőfeszítését, különbséget teszek az appercepció, a produkció és az evaluáció szakasza, valamint a kultúraspecifikus és nem kultúraspecifikus neologizmusok fordítása és megértése között, majd tíz további, szövegen kívüli szempontot említek, amelyek kihatnak a fordító (és a célközönség) erőfeszítésére, például az időhiányt, az ismeretközvetítésre való törekvést, a fordítással vállalt kockázatot, a kreativitást stb.

5. Kutatás

5.1. A kutatás menete és módszerei

A doktori kutatásban szereplő új német és magyar kifejezések nem saját gyűjtés eredményei, hanem négy meglévő neologizmus-szótárból származnak. A dolgozat témája ugyanis elsődlegesen nem a neologizmusok gyűjtése és kategorizálása volt meghatározott szempontok szerint, hanem az új kifejezések vizsgálata a fordítás – és különösen a relevanciaelmélet – szempontjából.

A német kiadvány, amely a vizsgálati korpusz alapját képezi, egy internetes neologizmus-gyűjtemény, a *Die Wortwarte* (Lemnitzer 2000). A projekt 2000 óta, a mai napig szinte napi rendszerességgel gyűjti az új kifejezéseket a németországi német nyelvben, mégpedig nyolc újság, illetve folyóirat internetes kiadásai alapján.

A magyar kiadványok között nem található ilyen alapossággal összeállított gyűjtemény, ezért a magyar neologizmuskorpuszt három különböző műre alapoztam: Minya (2007, 2011) és Molnár Csikós (2008) neologizmus-szótáira.

A kutatás során a felhasznált korpuszok szóanyagát meghatározott szempontok szerint tovább szűkítettem. Ilyen volt például az angol jövevényszavak, illetve az új jelentéssel felruházott meglévő szavak kizárása, a személynevekből, cégnevekből, illetve azok módosításából kialakított új kifejezések, valamint a rövidítések figyelmen kívül hagyása. Felvettem kultúraspecifikus és nem kultúraspecifikus új kifejezéseket is. További fontos szempontként figyelembe vettem, hogy a felhasznált korpuszokhoz hasonlóan a dolgozat fordítási korpusza is több különböző területet öleljen fel, vagyis az egyes neologizmusok ne csupán egy szakterülethez tartozzanak. Ennek megfelelően például az alábbi területek

jelennek meg a vizsgálati anyagban: egészségügy, energiaipar, közlekedés, gazdaság, műszaki terület, oktatásügy, politika, szociológia, sport stb.

A fenti kritériumok alapján meghatározott kifejezéseket autentikus forrásnyelvi környezetben vizsgáltam, vagyis minden esetben egy több mondatból álló, mintegy egy-két bekezdésnyi sajtószöveg-részlet lefordítása volt a kutatásba bevont 56 fordító feladata. Így a megfelelő kontextus adott némi támpontot a neologizmus jelentésére vonatkozóan és szituációba helyezte azt. Emellett az adott szövegrészek után minden esetben feltüntettem a teljes újságcikkre mutató internetes linket is.

A fordítás elvégzésére mindkét irányban két teljes naptári hét állt a kísérleti személyek rendelkezésére, és a munkát német–magyar fordítási irányban kellett elkezdeniük. Ezen belül az időbeosztásuk azonban szabad volt.

A kutatásba bevont 56 kísérleti személy mindegyike az ELTE Fordító- és Tolmácsképző Tanszék kétéves MA-képzésében részt vevő hallgató volt, vagyis leendő professzionális nyelvi közvetítő, aki tudatosan foglalkozik a fordítás (és tolmácsolás) elméletével és gyakorlatával. A hallgatók a következő nyelvi csoportokban tanultak: (1) MA I. évfolyam, német B–angol C (19 fő); (2) MA I. évfolyam, angol B–német C (16 fő); (3) MA II. évfolyam, német B–angol C (15 fő) és (4) MA II. évfolyam, angol B–német C csoport (6 fő).

Felvetődhet a kérdés, miért nem professzionális fordítókkal vizsgáltam az értekezésben megfogalmazott kutatási kérdéseket és hipotéziseket. Erre a magyarázat nem csupán az egyszerűbb megvalósíthatóságban rejlik, hanem abban is, hogy ily módon sokkal több kísérleti személyt tudtam bevonni a kutatásba. Már a korábban elvégzett teszt kutatás során is, amikor professzionális fordítókat és fordítóhallgatókat vizsgáltam, nehéz volt profi fordítókat szerezni a kutatáshoz, akik a napi munkájuk mellett vállalták az új kifejezéseket tartalmazó szövegrészek lefordítását, ráadásul ingyen, hiszen kutatásaitikai szempontokból nem ajánlhattam fel nekik díjazást a részvételükért.

A mostani kutatás során pedig a korábinál jóval több neologizmust vizsgáltam kontextusban, így a megfelelő számú profi fordító bevonására nem volt lehetőség. A vizsgálatba végül bevont 56 fordítóhallgatóval szemben csupán hat-hét olyan profi nyelvi közvetítőt sikerült felkutatni, aki vállalkozott volna arra, hogy napi teendői mellett, meghatározott időn belül és ingyenesen segítséget nyújtson a kutatásban. A vizsgálat alapját képező ötven neologizmus nem tűnik ugyan soknak, de az ezeket tartalmazó forrásnyelvi szöveg összességében mintegy 11 oldalt, vagyis 27 638 leütést (német: 15 808 leütés, magyar: 11 830 leütés) tett ki.

Míg a korábban említett kutatási kérdések egy részét lehet az eddig vázolt fordítás módszerével vizsgálni, addig elsősorban a relevanciaelméleti vonatkozásokkal foglalkozó kérdések esetében ezt nem tartottam elegendőnek. Ezért kiegészítésképpen kérdőíves vizsgálat mellett döntöttem, vagyis a direkt kutatási eszköz mellett (lefordítandó szövegrészek) egy indirekt kutatási eszközt is alkalmaztam (Falus és Ollé 2008: 35), amely az alábbiakat volt hivatott megállapítani. Mely szövegrész(ek) lefordítása okozta a legnagyobb nehézséget és miben rejlett ez a nehézség? Befolyásolt-e bizonyos fordítói döntéseket a fordítási feladat előtt meghatározott fiktív fordítási szituáció és célközönség? Érezte-e úgy a kísérleti személy, hogy nem tud elegendő időt vagy energiát szánni a fordításra, és előfordult-e emiatt, hogy nem nézett utána bizonyos kifejezéseknek vagy összefüggéseknek az adott szövegrészek kapcsán? Érezte-e úgy, hogy valamelyik nyelvi irányban több kutatómunkára, nagyobb erőfeszítésre van szüksége a meghatározott fordítási cél eléréséhez? Miként próbálta meg megoldani a kultúraspecifikus neologizmusok problémáját? Volt-e olyan szövegrész a fordítás során, amely esetében úgy érezte a kísérleti személy, hogy szeretne bővebb háttérinformációkat közvetíteni a célnyelvi olvasónak?

Ehhez egy nyolc, nyílt végű kérdésből álló kérdéssort állítottam össze, amelyet valamennyi, a kutatásban részt vett fordítóhallgatóval kitölttettem a konkrét fordítási munka lezárását követően, majd kiértékeltem azt.

5.2. Eredmények

A német neologizmusok magyarra fordítása során valamennyi, korábban azonosított stratégia megjelent. Ezek közül a magyarázó fordítás és a honosítás elhanyagolható, annak ellenére, hogy kultúraspecifikus kifejezések is szerepeltek a lefordítandó anyagban. A magyarázó fordítás csupán egyetlen esetben jelent meg, honosítás pedig csak két esetben fordult elő az alkalmazott stratégiák között. A kihagyás stratégiáját összesen 27 esetben választották a hallgatók. Ebben az esetben természetesen nem lehet teljes bizonyossággal megállapítani, hogy szándékos vagy véletlen kihagyásról van-e szó.

A fennmaradó négy eljárás megoszlása a következő: a leggyakrabban az ekvivalens, de nem neologizmusnak tekinthető kifejezés használata jelent meg a fordításokban (430 eset), ezt követi a körülírás (353 eset), a célnyelvi neologizmus használata (268 eset) és végül az általánosítás (255 eset). A célnyelvi neologizmusok és az ekvivalens kifejezések között a szó szerinti fordítás összesen 266 esetben fordul elő, így – amennyiben ezt egyfajta külön eljárásnak tekintjük a kísérleti személyek részéről – az ekvivalens kifejezés használata, a körülírás és a célnyelvi neologizmus után ez a stratégia a negyedik leggyakoribb, alig elmaradva ez utóbbi csoporttól.

Ha a csoportok szerinti megoszlást vesszük szemügyre, akkor megállapítható, hogy két csoportban az ekvivalens kifejezés (német–angol másodév és angol–német első év), a másik kettőben pedig a körülírás a leggyakrabban alkalmazott stratégia, de egyik esetben sem kimagaslóan. A szó szerinti fordítás valamennyi értékelhető megoldáshoz viszonyított arányának megállapításához százalékszámítást kellett végezni, amely alapján a következő sorrend alakult ki: német–angol másodév (23,8%), angol–német első év (19,6%), német–angol első év (18,9%) és angol–német másodév (14,1%). Ezek alapján nem állapítható meg tehát, hogy valamelyik csoport lényegesen gyakrabban alkalmazta volna a szó szerinti fordítást, mint a többi.

A magyar neologizmusok németre fordítása során szintén valamennyi azonosított stratégia megjelent. A honosítás eljárása ezúttal is elhanyagolható, a német–magyar irányhoz képest (2 eset) ezúttal egy esetben volt kimutatható ez a stratégia. A német–magyar nyelvi irányhoz hasonlóan magyar–német irányban is szerepeltek kultúraspecifikus kifejezések, amelyek esetében gyakrabban jelenik meg a magyarázó fordítás. A korábban ismertetettekhez képest (1 eset) ebben a nyelvi irányban jóval több, összesen 41 eset mutatható ki, amikor ehhez az eljáráshoz folyamodtak a kísérleti személyek. Igaz, a két némethez képest összesen öt magyar kultúraspecifikus kifejezés szerepelt a kutatásban, és a 41 esetből 23 egyetlen kifejezésre esik.

A kihagyás stratégiáját 67 esetben alkalmazták a fordítók (szemben a német–magyar irányban tapasztalt 27 esettel). A korábban leírtaknak megfelelően nem lehet természetesen teljes bizonyossággal megállapítani, hogy szándékos vagy véletlen kihagyásról van-e szó. Ezzel kapcsolatban ki kell emelni a szövegkörnyezet kiemelkedő szerepét, hiszen néhány a forrásnyelvi neologizmus valóban kihagyható a fordításból információvesztés nélkül. A tendencia azonban azt mutatja, hogy az idegen nyelvre történő fordítás során gyakrabban folyamodnak ehhez a módszerhez a fordítók, mint amikor anyanyelvükre ültetnek át szöveget.

A fennmaradó négy eljárás megoszlása ugyanazt a képet mutatja, mint német–magyar irányban, még akkor is, ha az arányok némiképpen eltérőek. A leggyakrabban ezúttal is az ekvivalens, de nem neologizmusnak tekinthető kifejezés használata jelent meg a fordításokban (418 eset, szemben a korábbi 430 esettel), ezt követi a körülírás (391 eset, szemben a 353 esettel), a célnyelvi neologizmus használata (256 eset, szemben a 268 esettel) és végül az általánosítás (207 eset, szemben a 255 esettel). A célnyelvi neologizmusok és az

ekvivalens kifejezések között a szó szerinti fordítás összesen 280 esetben fordul elő (szemben a német–magyar irányban kimutatott 266 esettel), így – amennyiben ezt egyfajta külön eljárásnak tekintjük a kísérleti személyek részéről – az ekvivalens kifejezés használata és a körülírás után ez a stratégia a harmadik leggyakoribb (szemben a korábban tapasztalt negyedik hellyel a gyakoriság szempontjából, igaz, akkor is minimális volt a különbség). Vagyis idegen nyelvre fordítás során az elvégzett kutatás alapján némileg megnőtt a szó szerinti fordítások száma.

Ha a csoportok szerinti megoszlást vesszük szemügyre, akkor megállapítható, hogy három csoportban az ekvivalens kifejezés a leggyakrabban alkalmazott stratégia, de egyik esetben sem kimagaslóan. Az anyanyelvre történő fordításhoz képest, ahol a német–angol másodév és az angol–német első év esetében volt ez tapasztalható, ezúttal a német–angol elsőévesek között is ez a stratégia volt a leggyakoribb a körülírással szemben. Az angol–német másodévesek körében azonban ezúttal is a körülírás dominál. A szó szerinti fordítás valamennyi értékelhető megoldáshoz viszonyított arányának megállapításához ezúttal is százalékszámítást végeztem, amely alapján a következő sorrend alakult ki: német–angol első év (22,9%), angol–német első év (19,8%), angol–német másodév (19,2%) és német–angol másodév (17,9%). Ezek alapján nem állapítható meg tehát, hogy valamelyik csoport lényegesen gyakrabban alkalmazta volna a szó szerinti fordítást, mint a többi.

Összehasonlítva az anyanyelvre történő fordítással, elmondhatjuk, hogy a német–angol másodévesek némileg gyakrabban alkalmazták a szó szerinti fordítást a magyarra fordítás során (23,8%), mint az idegen nyelvre fordítás során (17,9%), az angol–német első éveseknél az arány közel azonos (19,6% és 19,8%). A német–angol első éveseknél (18,9% és 22,9%) és az angol–német másodéveseknél (14,1% és 19,2%) az arány fordított, vagyis idegen nyelvre fordítottak gyakrabban szó szerinti.

Végül szólni kell még néhány szót a kultúraspecifikus kifejezések fordításáról, mindkét nyelvi irányban. A kutatási anyagban összesen hét reália szerepelt, amelyeket összesítve értékeltem. Ezek alapján a kultúraspecifikus neologizmusoknál a leggyakrabban alkalmazott stratégia a célnyelvi neologizmus használata volt, a 156-ból 137 esetben szó szerinti fordítás mutatható ki a kutatási anyagban. Ezt követi a körülírás 97 esettel. Az ekvivalens kifejezést, amely összességében mindkét nyelvi irányban a leggyakrabban alkalmazott stratégia volt, a reáliák körében 50 esetben használták. Az általánosítás és a magyarázó fordítás egyforma arányban van jelen (39 eset). Egyetlen kihagyás mellett a honosításra nem volt példa a kultúraspecifikus kifejezések körében.

Ezzel kapcsolatban érdekes még megjegyezni, hogy mindkét nyelvet összevetve 42 esetben alkalmaztak magyarázó fordítást a hallgatók, és ebből a fentieknek megfelelően a döntő többség (39) a reáliákra esik. A szakirodalom alapján a kultúraspecifikus kifejezéseknél fontos szerepet játszó másik eljárásra, a honosításra viszont egyetlen egy eset sem mutatható ki ebben a körben (összességében is csak három).

A disszertációban megfogalmazott első hipotézis (H1) úgy szövelt, hogy a kísérleti személyek a jobb érthetőség érdekében kerülnek a célnyelvi neologizmust, ezért gyakori lesz a 4.3-as fejezet (2)-es számú stratégiájában részletesebben meghatározott fordítói eljárás, vagyis az ekvivalens, de nem neologizmusnak minősülő célnyelvi kifejezés használata. Az elvégzett kutatás alapján a hipotézis teljes mértékben igazolást nyert, hiszen az ekvivalens kifejezés használata mindkét nyelvi irányban a leggyakrabban alkalmazott fordítási stratégia volt (430, illetve 419 eset). A jelenség valószínűsíthetően valóban azzal magyarázható, amit Niska (1998) állapít meg: a nyelvi közvetítők körében bizonyos fokú konzervativizmus tapasztalható az új kifejezések célnyelvi visszaadása kapcsán. Ezt támasztja alá a kérdőíves vizsgálat során adott válaszok egy része is.

A H2-es hipotézis szerint: összefüggésben a H1-es hipotézissel szintén magas lesz a szó szerinti, vagyis minimális fordítás aránya, amely arra utal, hogy a fordító kis erőfeszítést

mutatott a neologizmusok átültetése során. Ez a hipotézis is igazolást nyert a kutatásban, hiszen a szó szerinti fordítás, amely a célnyelvi neologizmusok és az ekvivalens kifejezések használatának stratégiája kapcsán értelmezhető, összesen 266, illetve 280 esetben fordul elő a két nyelvi irányban. Ezzel – ha egyfajta külön eljárásként tekintünk rá – ez a stratégia volt a negyedik, illetve harmadik leggyakoribb eljárás a kísérleti személyek körében, amely tehát idegen nyelvre fordítás során a kutatás alapján gyakoribb művelet, mint az anyanyelvre történő fordításkor. A százalékszámítás segítségével pedig arra is rámutattam, hogy mindegyik hallgatói csoportban közel azonos, 15-20 százalék körüli a szó szerinti fordítás aránya az összes stratégiához viszonyítva, mindkét nyelvi irányban. Ehhez még hozzátehetjük azt a gondolatot is, mely szerint a körülírás esetében is gyakran tapasztalható a szó szerinti megfogalmazáshoz való ragaszkodás a kísérleti személyek részéről.

A harmadik hipotézis (H3) szerint a 4.3-as fejezetben meghatározott fordítói stratégiák közül a célnyelvi neologizmus használata csupán elvétve fog előfordulni a megoldások között, mivel a fordítók a nyelvi konzervativizmusra törekszenek és ódzkodnak a merőben új nyelvi megfogalmazásoktól (ld. 5.4.4-es alfejezet). Ez összhangban lett volna a Niska-féle konzervativizmus elvével is, aki szintén úgy fogalmaz, hogy az új szavak teremtése a legkritikább stratégia (Niska 1998). A megfogalmazott hipotézisek közül azonban ez bizonyult a legproblematisabbnak, és összességében nem is igazolható: a célnyelvi új kifejezés használata ugyanis az ekvivalens kifejezés és a körülírás után 268, illetve 256 esettel a harmadik leggyakoribb eljárás lett.

A feltevés megfogalmazásakor úgy gondoltam, a fordítók a H2-es hipotézisnek megfelelően előnyben részesítik majd a szó szerinti fordítást, de ennek során tekintettel lesznek a nyelvtani, nyelvhasználati lehetőségekre és szabályokra. A kutatás azonban azt mutatta ki, hogy gyakran akkor is ragaszkodnak a szó szerinti fordításhoz, amikor azzal nyelvi vagy nyelvhasználati normát sértenek.

A megállapítás némileg ellentmond a fentebb említett Niska-féle elgondolásnak is, amelyet a H1-es hipotézis kapcsán bizonyítottam láttam. Ezt a kisebb ellentmondást – többek között a kérdőíves vizsgálat alapján – azzal lehet talán magyarázni, hogy a szó szerinti (Heltai szavaival élve: minimális) fordítás iránti törekvés erősebbnek bizonyul, mint a konzervatív megoldás iránti. A kérdőív kiértékelése kapcsán több esetben rámutattam már arra, hogy a fordítók saját energiaráfordításuk csökkentését, illetve minimalizálását tartották szem előtt (adott esetben a célközönség és annak erőfeszítésének kárára is).

Ezzel a hipotézissel kapcsolatban azonban utalni kell arra, hogy még kevés rutinnal és tapasztalattal rendelkező fordítóhallgatókról van szó, akik közül két csoport a második idegen nyelvére fordított a kutatás során. Igaz ez akkor is, ha a szó szerinti fordítás aránya mindegyik csoportban 15-20 százalék körül mozog. Ez is szolgálhat némi magyarázattal a fenti kisebb ellentmondásra. Mindenesetre a H3-as hipotézist az elvégzett kutatás alapján meg kell cáfolnom.

Az utolsóelőtti hipotézis (H4) arra vonatkozott, hogy a fordítási megoldások körében a kutatásba bevont kultúraspecifikus kifejezések ellenére elenyésző lesz a magyarázó fordítások aránya, vagyis amikor a fordító megemlíti a forrásnyelvi kifejezést és meg is magyarázza azt (ld. 4.3-as fejezet). Döntési helyzetben inkább választják a körülírással egybekötött magyarázatot a forrásnyelvi kifejezés megemlítése nélkül. Német–magyar irányban csupán egy, magyar–német irányban összességében 41 esetben alkalmazták a fordítók ezt az eljárást, de ebből 23 az *Ügyfélkapu* magyar neologizmus német fordítására esik. Vagyis ez a stratégia még így is messze elmarad a fent említett stratégiák gyakoriságától. Különösen igaz ez, ha a hipotézisben említett módon összevetjük a magyarázó fordítást és a körülírást: utóbbi mindkét nyelvi irányban a második leggyakrabban alkalmazott módszer (353, illetve 388 eset). Ezek alapján tehát a H4-es hipotézist szintén igazoltam az elvégzett kutatás segítségével.

Az utolsó hipotézis szerint (H5) a nyelvi közvetítők nem tartják be a fordítás során a relevancia elvét abból a szempontból, hogy kis erőfeszítést tanúsítanak a neologizmusok átültetésével kapcsolatban (H2-es hipotézis), illetve mintának tekintik a forrásnyelvi szöveget és nem vonatkoztatnak el tőle (Gutt 2000: 105). Ezt a feltevést a H2-es és H3-as hipotézisen keresztül igazoltam, hiszen a fent leírtaknak megfelelően jól látszik: a fordítók sok esetben még akkor is ragaszkodtak a szó szerinti fordításhoz (így célnyelvi neologizmust alkotva), ha ezzel sértették a nyelvi, nyelvhasználati normákat.

Mindez arra utal, hogy saját erőfeszítésüket próbálták csökkenteni, és igazolja Heltai megállapítását, mely szerint a nyelvi közvetítő – függetlenül attól, rutinos vagy kezdő fordítóval van-e dolgunk – „először mindig a szó szerinti fordítással próbálkozik, és ha megfelelőnek találja, akkor nem is keres tovább” (Heltai 2009a: 19). A szó szerinti fordítást követően a kísérleti személyek a jelek szerinti vagy nem ellenőrizték a fordítást a monitor segítségével nyelvi, nyelvhasználati szempontból, vagy az nem jelzett semmilyen problémát a fordítóknak, így nem is hajtottak végre javítást.

Az elvégzett kérdőíves vizsgálat alapján mindkét említett válasz lehetségesnek látszik: a kísérleti személyek egyrészt sok esetben számoltak be időhiányról és arról, hogy sok időt emésztett fel a kutatómunka és a fordítás (így az evaluációra már nem maradt megfelelő mennyiségű energia). Másrészt többen – elsősorban a német C-nyelvvvel rendelkező hallgatók – utaltak arra is, hogy nem vagy csak ritkán dolgoznak a második idegen nyelvükre, nyelvtudásukat hiányosnak érzik.

A fentiek természetesen azt is jelentik – még ha ezt a kérdést a jelen dolgozatban nem vizsgáltam is explicit módon –, hogy a kutatási eredmények alapján mindenekelőtt a szó szerinti fordítást adó helyzetekben várhatóan jelentősen megnő a célnyelvi olvasó energiaráfordítása. Ezzel kapcsolatban utalnék a kirívó szó szerinti fordításokra, amelyek nagy mértékben megnehezítik a célnyelvi olvasó számára a megértést.

Ugyanez igaz a helyenként előforduló félrefordításokra, amelyek gyakorlatilag ellehetetlenítik a megértést a célnyelvi olvasó számára, de legalábbis jelentős mértékben megnövelik az ehhez szükséges energiaráfordítást. Ezek a félrefordítások azt jelzik: a nyelvi közvetítő nem fordított megfelelő mennyiségű energiát a korábban említett appercepciók szakaszra, hiszen a hibák zömében nyelvtudásbeli hiányosságokra, félreértelmezésre vezethetők vissza.

6. A disszertációban bemutatott kutatás újszerűsége, korlátai és távlatai

Disszertációmban a neologizmusok fordításának kérdésével foglalkoztam német–magyar és magyar–német irányban. A kutatások alapján megállapítható, hogy eddig nem sokan foglalkoztak ezzel a témával, ellentétben a neologizmusok kérdésével általánosságban. Dolgozatomban azonban ezt a nem túlzottan kutatott témát összekapcsoltam egy olyan elméleti modellel, amelyet eddig többen alkalmaztak a fordítástudomány területén: a relevanciaelmélettel. A szakirodalmi áttekintés alapján ez idáig egyetlen olyan kísérlet született, amely megpróbálta adaptálni a relevanciaelméletet az új kifejezések átültetésére (Vermees 2006). Ez a rövid tanulmány formájában megjelent kísérlet azonban egyrészt angol–magyar összevetésben készült, másrészt a műfordítás területéhez sorolható, nem pedig a mindennapi életet, a politikai, gazdasági, műszaki stb. változásokat tükröző sajtófordítás műfajához.

Annak, hogy ezen elméletet erre a speciális területre alkalmazzuk, mindenképpen van létjogosultsága. Nem csak azért, mert az elmélet fordítás területére történő adaptációja esetében, amely Gutt nevéhez fűződik, a neologizmusok fordítása egy részterületnek, lehetséges fordítási területnek számít, amelyet ő nem tárgyal külön a munkájában. Hanem azért is, mert a költség–haszon kérdésének, a befektetett energia és a megtérülés

problémájának vizsgálata minden emberi kommunikációs helyzetben indokolt. Igaz ez a fordítási szituációra is, amely az interlingvális és interkulturális kommunikáció egyik speciális esetének számít. E helyzetben pedig a fordítók előtt álló egyik problémát – vagyis megoldandó fordítási helyzetet – éppen az jelenti, ha a forrásnyelvi szöveg szerzője a szöveg bizonyos pontján, illetve pontjain neologizmust, neologizmusokat használ. Ezzel a fordítási helyzettel kell valamit kezdenie a nyelvi közvetítőnek, meg kell oldania valahogy – természetesen a célközönség függvényében. A disszertáció azt vizsgálja, miként oldja meg ezt a szituációt a fordító a ráfordított energia, a költség–haszon viszonyának szempontjából, és mennyire van tekintettel ennek során a fordítás várható célközönségére.

Ehelyütt utalok arra a felettébb érdekes egybeesésre, hogy csupán néhány héttel a doktori kutatás végrehajtását követően egy olyan, üzleti beszámolóhoz készült kiegészítő mellékletet kaptam fordításra magyarról németre, amelyben az általam vizsgált magyar neologizmusok közül kettő is felbukkant (*begyűrűzik* és *panelprogram*). Véleményem szerint ez a tény is jól igazolja a vizsgálat és az ez alapján elkészített dolgozat relevanciáját.

Az értekezés a fenti elméleti megállapítások mellett véleményem szerint gyakorlati haszonnal is jár. A doktori kutatás keretében végrehajtott kísérlet és a dolgozat a fentiekén túlmenően ugyanis egyfajta áttekintést nyújt az elmúlt évek nyelvi változásairól. A magyar nyelvű vonatkozások ugyan az ismertett publikációkból már ismertek, de az elmúlt évek német nyelvű neologizmusainak tárgyalása ilyen formában tudtommal magyarul ez idáig nem történt meg. Emellett az elvégzett kutatás eredményei kiválóan alkalmazhatók a fordítóképzésben is, hiszen a nyelvi közvetítőknek folyamatosan lépést kell tartaniuk a nyelvi változásokkal, ismerniük kell a legújabb kifejezéseket és azok lehetséges fordításait ahhoz, hogy később megfelelő fordításokat tudjanak készíteni.

A fentieket én már évek óta alkalmazom a gyakorlatban, hiszen az ELTE Fordító- és Tolmácsképző Tanszéken tartott *Általános fordítástechnika* szeminárium keretében rendszeresen foglalkozunk a német és a magyar nyelvben felbukkanó új kifejezésekkel, azok fordíthatóságával és lehetséges fordításaival. Kutatási eredményeim véleményem szerint ennek a gyakorlatnak a még jobb megalapozását is szolgálhatják.

Ha az eredményeket követően rátérünk a kutatás lehetséges további irányára, akkor a teljesség igénye nélkül az alábbiakban ismertetett területek említhetők. Mivel korábban részletesen kitértem arra, hogy egy eddig gyakorlatilag feltáratlan, szűk kutatási területről van szó, ezért számos lehetőség áll más kutatók és az én rendelkezésemre is, hogy további vizsgálatokat végezzünk a témával kapcsolatban, kibővítsük a kutatások körét.

Jövőbeli kutatás tárgyát képezheti például annak vizsgálata, mutatkozik-e különbség a kutatási kérdésekre adott válaszok és a hipotézisek bizonyítása, illetve cáfolata tekintetében abból a szempontból, hogy fordítóhallgatók helyett professzionális fordítók készítik el az adott, neologizmusokat tartalmazó szövegrészek fordítását. Erre jelen kutatásban nem volt lehetőség.

A későbbiek során ezen nehézségek kiküszöbölését úgy tudom elképzelni, ha olyan, új kifejezéseket tartalmazó forrásnyelvi szövegeket keresek, amelyeket professzionális fordítók már korábban lefordítottak. Ilyen módon talán össze lehetne kapcsolni a két szempontot – neologizmusok és profi fordítók –, ám ebben az esetben nyilvánvalóan további nehézségek merülnének fel: például az, miként lehet felkutatni az ilyen forrásnyelvi szövegeket, vagy az, mennyire tekinthetők újnak, a közelmúltból származónak az azokban szereplő új kifejezések stb. Hiszen a mostani kutatásban erre gyakorlatilag garanciát jelentettek a vizsgálati korpusz alapját képező német és magyar neologizmus-gyűjtemények.

Második pontként ki lehetne terjeszteni a kutatást természetesen más nyelvekre is, és a bevont idegen nyelvek jellemzői alapján hasonló vizsgálat keretében ellenőrizni a hipotéziseket, illetve a jelen dolgozatban tett megállapításokat. Ezzel párhuzamosan pedig növelni lehetne egyrészt a kutatás alapját képező szóanyag terjedelmét, másrészt a kísérletben

részt vevő személyek körét is annak érdekében, hogy adott esetben szignifikáns eredményeket kapjunk. Ehhez a ponthoz sorolnám továbbá azt is, hogy a dolgozatban említett szövegen kívüli tényezők mélyinterjúk segítségével is vizsgálhatók, hiszen így talán még pontosabb (bár minden bizonnyal nagyon szerteágazó) válaszokat kaphatnánk a felvetett kérdésekkel kapcsolatban.

Harmadikként: vizsgálható, mutatkoznak-e eltérések az eredmények tekintetében akkor, ha a kísérleti személyek előbb szóban (kvázi blattolási, illetve tolmácsolási helyzetben), majd írásban készítik el a szövegrészek magyar, illetve német fordítását. Előbbi esetében ugyanis a korábbiakban ismertetettnél is jobban megnő az időtényező szerepe. Természetesen ebben a helyzetben további kritériumok alapján kell lefolytatni a későbbi vizsgálatot, hiszen nem támaszthatunk azonos követelményeket a szóbeli és az írásbeli translációval szemben.

Negyedik lehetséges területként a kutatást ki lehetne egészíteni a célközönség és a szöveg recepciójának, megértésének pontosabb és részletesebb elemzésével. Ahogyan azt a disszertáció elején, az 1.1-es pontban már leírtam, a vizsgálat középpontjában maga a nyelvi közvetítő állt, és csupán rajta keresztül a célközönség. A feldolgozási erőfeszítés mértékét azonban végső soron csak úgy határozhatjuk meg, ha összehasonlító szövegértési kísérleteket is végzünk (Heltai 2005: 55). Ezek mellett a kérdés kutatása történhetne hasonló módon, mint a jelen dolgozatban a fordítók esetében, vagyis kérdőíves módszerrel, vagy éppen különböző tesztekkel, kérdéssorokkal, mint amilyeneket Heltai is említ.

Végül további lehetséges kutatási irány annak vizsgálata, van-e eltérés a sajtónyelvi és az egyéb szövegtípusokban előforduló neologizmusok fordítása, illetve az ezek fordításával kapcsolatos erőfeszítés között. Ehhez a szaknyelvi neologizmusok kutatása során – a jelen dolgozatban tárgyaltakhoz hasonlóan – fel kell tárni a szakszövegek jellemzőit, szélesebb körben kell bevonni a terminológiai vizsgálatokat. Ráadásul ennél többre is szükség van: teljesen át kell gondolni a fordító és a célközönség szempontjával kapcsolatos megállapításokat, hiszen ebben az esetben utóbbi szakemberekből áll, ahogyan a szöveg szerzője is vélhetően az. Ebben a fordítási helyzetben egyedül a fordító az, aki bizonyára az esetek nagy többségében nem szakember az adott területen.

A tézisekhez felhasznált irodalom jegyzéke

- Delabastita, D. 2004. Literary Style in Translation: Archaisms and Neologisms. In: Kittel, H. et al. (eds.) *Übersetzung – Translation – Traduction. Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung. 1. Teilband.* Berlin/New York: Walter de Gruyter. 883–888.
- Falus I., Ollé J. 2008. *Az empirikus kutatások gyakorlata. Adatfeldolgozás és statisztikai elemzés.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Grice, H. P. 2001. A társalgás logikája. In: Pléh Cs., Síklaki I., Terestyéni T. (eds.) *Nyelv – Kommunikáció – Cselekvés.* Budapest: Osiris Kiadó. 213–227.
- Gutt, E. A. 2000. *Translation and Relevance. Cognition and Context.* Manchester & Boston: St. Jerome Publishing.
- Heltai P. 1999. Minimális fordítás. *Fordítástudomány* I. évf. 2. sz. 22–32.
- Heltai P. 2005. A fordító és a nyelvi normák II. *Magyar nyelvőr* 129. évf. 1. sz. 30–58.
- Heltai P. 2009a. Fordítás, relevancia, feldolgozás. *Modern Nyelvoktatás* XV. évf. 1-2. sz. 13–28.
- Heltai P. 2009b. Fordítás, relevancia, feldolgozás. In: Nádor O. (ed.) *A magyar mint európai és világnyelv. A XVIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai. 5/1. kötet.* Balassi Intézet, Budapest, 2008. április 3–5. Budapest: MANYE–Balassi Intézet. 27–53.
- Leech, G. N. 1983. *Principles of Pragmatics.* London: Longman.
- Lemmitzer, L. 2000–. *Die Wortwarte.* www.wortwarte.de; letöltve: 2013. 02. 13.
- Minya K. 2007. *Új szavak I. Nyelvünk 1250 új szava értelmezésekkel és példamondatokkal.* Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Minya K. 2011. *Változó szókincsünk. A neologizmusok több szempontú vizsgálata.* Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Molnár Csikós L. 2008. *Divatszavak – 222 újszerű szó és szójelentés részletes magyarázata.* Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Newmark, P. 1988. *A Textbook of Translation.* Hertfordshire: Prentice Hall International Ltd.
- Niska, H. 1998. *Explorations in translational creativity: Strategies for interpreting neologisms. Workshop paper.* <http://www.reocities.com/~tolk/lic/KREENG2.HTM>; letöltve: 2010. 03. 08.
- Sperber, D., Wilson, D. 1995. *Relevance. Communication & Cognition.* Oxford: Blackwell.
- Vermes A. 2004. A relevancia-elmélet alkalmazása a kultúra-specifikus kifejezések fordításának vizsgálatában. *Fordítástudomány* VI. évf. 2. sz. 5–17.
- Vermes A. 2005. *Proper Names in Translation: A Relevance-theoretic Analysis.* Debrecen: Debreceni Egyetem Kossuth Kiadója.
- Vermes A. 2006. On the Translation of Neologisms. *Eger Journal of English Studies* Vol. 6. 21–34.
- Wilson, D., Sperber, D. 1990. Outline of Relevance Theory. *Hermes* No. 5. 35–56.
- Zachar V. 2011. Német neologizmusok a fordítói gyakorlatban. *Fordítástudomány* XIII. évf. 2. sz. 56–71.

A disszertáció témájával kapcsolatos publikációk és konferencia-előadások

1. Tanulmányok

- Zachar V. 2011. Politikai neologizmusok a német és a magyar nyelvben és az ezekkel kapcsolatos fordítási problémák. In: Bárdosi V. (szerk.) *Tegnap filológiánk mai szemmel*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 175–183.
- Zachar V. 2011. Német politikai neologizmusok a rendszerváltás után. In: Lőrinczné Bencze E., Zachar P. K. (szerk.) *A politológia és a nemzetközi kapcsolatok – a fiatal generáció szemével*. Budapest: Heraldika Kiadó. 182–195.
- Zachar V. 2011. Német neologizmusok a fordítói gyakorlatban. *Fordítástudomány* XIII. évf. 2. szám. 56–71.
- Zachar V. 2012. A fordító minimális erőfeszítése – Vélt vagy valós probléma? In: Bárdosi V. (szerk.) *A szótól a szövegig*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 269–276.
- Zachar V. 2013. Fordítási stratégiák a neologizmusokkal kapcsolatban. In: Bárdosi V. (szerk.) *Reáliák a lexikológiától a frazeológiáig. Értelmezések és fordítási kérdések*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 141–151.

2. Konferencia-előadások

- Zachar V. 2010. *Simsen, hartzen és pimpen*. Neologizmusok a mai német nyelvben és lehetséges magyar fordításaik. Elhangzott: VII. Fordítástudományi PhD Konferencia. Budapest: ELTE (2010. március 24.)
- Zachar V. 2010. „Offshore-lovagok Jamaica-koalíciója” – Politikai neologizmusok a német és a magyar nyelvben és az ezekkel kapcsolatos fordítási problémák. Elhangzott: „Tegnap filológiánk mai szemmel.” A Modern Filológiai Társaság konferenciája. Budapest: ELTE (2010. október 28.)
- Zachar V. 2010. Német politikai neologizmusok a rendszerváltás után. Elhangzott: „Történelem és politika – régen és most.” Budapest: Kodolányi János Főiskola (2010. november 12.)
- Zachar V. 2011. Német neologizmusok a fordítói gyakorlatban. Elhangzott: VIII. Fordítástudományi PhD Konferencia. Budapest: ELTE (2011. április 7.)
- Zachar V. 2011. A „fordítói lustaság” – Vélt vagy valós probléma? Elhangzott: „A szótól a szövegig.” A Modern Filológiai Társaság konferenciája. Budapest: ELTE (2011. június 22.)
- Zachar V. 2012. Fordítási stratégiák a neologizmusokkal kapcsolatban. Elhangzott: „Reáliák – a lexikológiától a frazeológiáig. Értelmezések és fordítási kérdések.” A Modern Filológiai Társaság konferenciája. Budapest: ELTE (2012. június 20.)

Köszönetnyilvánítás

Számos embernek tartozom hálával és köszönettel azért, hogy létrejött a doktori értekezésem. Első helyen témavezetőmnek, Dr. Szabari Krisztinának, aki elvállalta a témát, sok szakmai segítséggel, módszertani tanáccsal látott el kutatásom során, és aki folyamatosan munkára serkentett. Személyében nem csak kiváló elméleti és gyakorlati, a fordítást és tolmácsolást a legmagasabb szinten művelő szakembert ismerhettem meg még német nyelv és irodalom szakos egyetemistaként, de büszke vagyok arra, hogy immár hosszú évek óta kollegiális kapcsolatban vagyunk.

Nagy köszönettel tartozom Dr. Klaudy Kingának, az ELTE Fordító- és Tolmácsképző Tanszék és a Fordítástudományi Doktori Program vezetőjének, akit szintén egyetemi éveim óta ismerek. Kutatásai, tudományos munkássága, lendületes előadásai és szemináriumai, a doktori képzés során nyújtott elengedhetetlen módszertani tanácsai és szakmai véleménye minden egykori és jelenlegi hallgatója számára hatalmas tudásbázist jelentenek, amelyből bőségesen meríthetünk a saját tudományos munkánkhoz. Dr. Klaudy Kingának azért is köszönetemet fejezem ki, amiért befogadta ezt a nem éppen szokványosnak nevezhető témát a doktori programjába.

Mindkét említett mentoromnak külön hálával tartozom, amiért lehetővé tették számomra, hogy az egyetemen megszerzett ismereteimet és az évek során szabadúszó fordítóként, tolmácsként és lektorként gyűjtött tapasztalataimat előbb az említett tanszék megbízott előadójaként, majd egyetemi tanársegédjeként megpróbálhassam továbbadni a következő generációknak.

Harmadikként köszönetemet fejezem ki Dr. Heltai Pálnak. Ő volt az, aki az egyik doktori szemináriuma során felkeltette érdeklődésemet a relevanciaelmélet iránt, amelyet az értekezésben megkíséreltem összekapcsolni a neologizmusok fordításának kérdésével. A disszertáció magva már az ő szemináriumára készült félév végi dolgozatkor megszületett. Az ezt követő években aztán ez öltött bővebb, konkrétabb formát, amihez Dr. Heltai Pál sok segítséget nyújtott tanácsaival, és azzal, hogy ráirányította a figyelmemet a témával foglalkozó tanulmányokra.

Hálával tartozom Dr. Papp Andrea mentoromnak, aki mindig is ösztönzött a doktori fokozat megszerzésére, és akinek szakmailag és emberileg is nagyon sokat köszönhetek. Ő volt az, akinek segítségével még egyetemistaként megízlelhettem a tanítás örömét, és elkezdhettem szemináriumokat vezetni az ELTE BTK *Műfordítás*, majd *Szakfordítás* programjában.

Ehelyütt külön ki kell emelnem a doktori kutatásban részt vevő hallgatóimat, azokat a fordító és tolmács-mesterszakos egyetemistákat az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karáról, akik segítségével nélkül nem készülhetett volna el a jelen disszertáció. Név szerint a kutatás anonimitása miatt sajnos nem áll módomban felsorolni őket, de a csoportokat örömmel megemlítem ezen a helyen: fordító és tolmács MA (német B–angol C és angol B–német C csoport), 2011–2013, valamint fordító és tolmács MA (német B–angol C és angol B–német C csoport), 2012–2014. Ezúton köszönöm az ő segítségüket is!

A dolgozat szerkesztési munkálataiban és a korrektúraolvasásban nyújtott segítségükért köszönettel tartozom Frittmann Lídiának és feleségemnek, Júliának.

Végül, de messze nem utolsó sorban nagy-nagy köszönettel tartozom családtagjaimnak is, akik nélkül szintén nem jöhetett volna létre az értekezés. Mindenekelőtt 2009-ben elhunyt édesapámnak, aki még nálam is jobban szerette volna, ha tanulmányaimat doktori fokozattal fejezem be, és aki sajnos csak a doktori iskolába való sikeres felvétелеmet és legelső tapasztalataimat érthette meg. Édesanyámnak és bátyámnak, Péternek, akik szintén mindvégig biztattak és bátorítottak a képzés és az értekezés megírása során. Végül pedig feleségemnek és kisleányaimnak, Zsombor Domonkosnak és Flórián Dánielnek, akik megteremtik a szakmai

munkához szükséges biztos magánéleti háttérrel, szilárd támaszt nyújtanak nekem, és akik értelmet adnak a mindennapi fordítói, oktatói és a tudományos munkának.